

Ioana d'Arc - victima unei înscenări judiciare

Lect. univ. dr. Constanțiu Dinulescu¹

The article reveals the main aspects of the process of Joan d'Arc, trying to present the characteristics which made this action a judicial set-up, issued from the desire of the English who would compromise the extraordinary ascendant of her actions over the French army, which commanded during the siege of Orleans. Condemned as a witch, Joan d'Arc was executed by being burned alive at Rouen, in 30 May 1431. After 25 years, she was rehabilitated, but the beatification and the sanctification will be proclaimed in the XX-th century, in 1921.

Preliminarii. Dinastia engleză a Plantagenetilor, prin căsătoria lui Henric II cu Alienor de Aquitania din 1152 „dobândit noi posesiuni continentale (Normandia și Anjou), iar la urcarea sa pe tronul Angliei (1154), în urma prestării omagiilor de vasalitate deținea în Franța posesiuni care depășeau jumătate din teritoriul francez.

Această situație anacronică a fost tranșată prin izbucnirea „războiului de o sută de ani”, cea mai îndelungată confruntare din istoria Europei, desfășurată între Anglia și Franța între 1337-1453, care a avut drept pretext stăpânirea asupra Flandrei, teritoriu francez, mare producător de lână, dar care economic se afla sub influența negustorilor englezi de postav².

Contextul acțiunilor Ioanei d'Arc. Războiul s-a desfășurat la început, în favoarea englezilor, care au administrat francezilor două înfrângeri la Crecy (1346) și Poitiers (1356), însuși regele francez Ioan cel Bun căzând prizonier, statul francez trebuind să facă o colectă publică pentru plata răscumpărării. În 1412, în Franța, ocupată de englezi, se năștea Ioana d'Arc (6 ianuarie 1412 – 30 mai 1431), o fetiță care, la 13 ani, va avea curajul să susțină în fața întregii lumi că va înfrânge cea mai puternică armată din lume și că își va elibera țara, schimbând soarta războiului. Concomitent, se desfășura un alt război, la fel de sângeros și necruțător, cel din Burgundia, care era de partea englezilor, burgunzii dorind să controleze Franța. În anul 1415, francezii au fost învinși de către Henric al V-lea la Azincourt. După această victorie, regele Angliei a întreprins o serie de acțiuni care au vizat cucerirea sistematică a Franței. În 1418, Parisul a fost cucerit de către englezi. Drept consecință a fost impus tratatul de la Troyes (1420), în urma asasinării ducelui de Burgundia, Ioan Fără Frică, de către oamenii moștenitorului tronului francez viitorul Carol VII (Delfinul)³.

¹ Cadru didactic, Catedra de Istorie, Facultatea de Istorie, Filosofie, Geografie, Universitatea din Craiova.

² Georges Duby, *Histoire de la France en trois volumes*, vol. I-er, Paris, 1988, p. 260-261.

³ Philippe Contamine, *La guerre au Moyen Age*, Paris, 1986; Ed. Perroy, *La guerre de Cent ans*, Paris 1946; A. Coville, *Les premiers Vallois et la Guerre de Cent ans*, Paris, 1919; Andrei Pippidi, *Contribuții la studiul legilor războiului în evul mediu*, București, 1974; Radu Manolescu, *Societatea feudală în Europa Apuseană*, București, 1974.

Henric al V-lea a reușit să se impună drept moștenitor al coroanei Franței. Fiul lui Carol al VI-lea și al lui Isabeau de Baviere a fost renegat de propria mamă și considerat bastard, tronul Franței fiind promis fiului lui Henric al V-lea, căsătorit cu Catherine de Valois (fiică a lui Carol VI). Refugiat la Bourges, Carol VII și-a exercitat autoritatea în teritoriile de la sud de fluviul Loire, fiind puternic contestat.

Cheia operațiunilor războiului era orașul Orléans, punct strategic situat pe malul fluviului Loire. În 1422, au murit atât regele Henric al V-lea al Angliei cât și Carol al VI-lea al Franței. Englezii l-au declarat pe Henric al VI-lea, pe atunci aproape un copil, rege al Angliei și Franței deopotrivă. Carol al VII-lea însă nu intenționa să-și cedeze regatul și se declarase moștenitorul tronului, dar nu putea să devină rege decât după ceremonia tradițională care trebuia să aibă loc la Reims, aflat atunci sub ocupație engleză. Un singur lucru putea salva Franța din cea mai neagră perioadă a istoriei ei: un miracol⁴.

Acțiunile Ioanei d'Arc. Acesta este, pe scurt, contextul apariției eroinei Ioana D'Arc, fiica cea mică a fermierului Jacques d'Arc și a Isabellei Romee, locuitori din Domremy (pe coasta franceză a râului Meuse, regiunea Lorena), care va cunoaște un drum sinuos, în care se vor împleti gloria, viziunea divină, decăderea, moartea și consacrarea. În 1425, Ioana d'Arc, care își petrecea cea mai mare parte a timpului rugându-se, a avut viziunea că fusese aleasă de Dumnezeu să reîntregească Franța și să-l ajute pe Carol, care urma să devină regele Franței. Pentru a îndeplini toate acestea urma să poarte haine bărbătești, să mânuiască arme și să conducă o armată. Reticentă până atunci, s-a hotărât să-i mărturisească unchiului său că avea viziuni cu Sfântul Mihail, Sfânta Ecaterina, Sfânta Margareta, în cursul cărora primea ordine să meargă să elibereze regatul. Castelanul de Veauceuleurs, Robert Bedricourt, un fidel al casei de Valois, îi va înlesni întâlnirea cu Delfinul Carol VII printr-o scrisoare de recomandare⁵.

În februarie 1429, Ioana d'Arc a mers la Chinon, una din reședințele Delfinului, unde, inițial s-a confruntat cu reticența anturajului acestuia, care o suspecta de trădare. Soacra acestuia, Yolande d'Aragon, care avea o influență hotărâtoare asupra Delfinului, a facilitat întvederea, fiind de acord ca ea să fie supusă unei probe. I-a fost prezentat un alt bărbat, în locul Delfinului, dar ea l-a demascat, descriind adevărata înfățișare a Delfinului, cunoscută doar din viziunile sale. Cuvintele ei către Carol au fost următoarele: „*Dumnezeu mi-a spus să-ți dau de știre cum Domnul nostru îți va da regatul înapoi, vei fi încoronat la Reims, vei învinge . Eu sunt mesagerul Domnului. Încredințază-mi o armată voi ridica asediul orașului Orleans*”⁶.

Prelații și teologii, însoțiți de înțeleptele din anturajul regal, au constatat că Ioana nu era suspectă de impostură. Astfel, ea a primit un echipament militar bărbătesc, o escortă, fiind recunoscută de către comandanții militari. Delfinul, care aștepta

⁴⁷Michel Mourre, *Guerre de Cent Ans*, dans *Dictionnaire encyclopédique d'histoire*, Corpus III, Editions Bordas, Paris, 1996 p. 3000-3001.

⁵Xavier-Marie Touchet, *La sainte de la patrie*, tome II, Paris, éditions Dominique Martin Morin, 1993, p. 77 .

⁶Jacques Le Goff, *Jeanne d'Arc dans Encyclopaedia universalis*, Corpus XII, Éditeur à Paris, Paris, 1995, p. 1040.

impasibil căderea Orleansului, aflat de multă vreme sub asediul armatei comandate de Talbot, a început să fie convins de ascendentul Ioanei d'Arc asupra moralului trupelor. În ziua bătăliei pentru Orleans, Ioana D'Arc a apărut pe câmpul de luptă îmbrăcată într-o armură albă și purtând propriul ei steag. Această apariție a impresionat profund ambele tabere, pentru că nimeni nu mai văzuse vreodată o femeie pe câmpul de bătălie. Luptând alături de soldații ei, târându-se alături de ei prin noroaie și încurajându-i, Ioana D'Arc a obținut o victorie împotriva englezilor care a ridicat foarte mult starea de spirit a francezilor. Dar lupta nu se terminase și Ioana D'Arc a insistat să lupte pentru recucerirea orașului Orleans. Dar trupele erau deja obosite și când Ioana D'Arc a fost rănită de o săgeată, francezii au pierdut speranța și s-au retras. Chiar dacă ei au continuat să câștige bătălii împotriva englezilor care dădeau semne de slăbiciune, Ioana era tot mai tulburată de acest măcel de ambele părți. Acest fapt a determinat-o să-i scrie regelui Angliei, și să-i ofere ocazia retragerii. Scrisoarea ei din 1429, arată că Ioana D'Arc era o luptătoare convinsă. În mod cu totul neașteptat, englezii s-au retras, iar acest lucru i-a îngăduit lui Carol să intre în Reims pentru a fi încoronat. După încoronare, Carol a fost foarte mulțumit, nu însă și Ioana D'Arc, pentru care lupta nu se terminase. Trupele ei, acum reduse ca efectiv, sufereau de foame și de epuizare. E momentul în care Aulon îi mărturisește că regele vrea să abandoneze lupta și că intenționează să o trădeze. Dar Ioana d'Arc dorea să ducă la bun sfârșit misiunea, mergând la Compiègne, unde a căzut prizonieră în mâinile cavalerului Jean de Luxemburg. Acesta a vândut-o englezilor care l-au însărcinat pe episcopul de Beauvais Pierre Cauchon, în vederea organizării procesului împotriva Ioanei d'Arc. Pierre Cauchon era omul cardinalului englez de Winchester, ceea ce risipește orice urmă de îndoială asupra motivației alegerii sale ca președinte al tribunalului însărcinat să o judece. Deși Pierre Cauchon nu avea jurisdicție la Rouen, autoritățile eclesiastice au „rezolvat” rapid această problemă⁷.

Desfășurarea procesului Ioanei d'Arc. De îndată ce decanul facultății de Drept al Universității din Paris, Everard a aflat că Ioana d'Arc era prizoniera ducelui Ioan de Luxembourg, a luat decizia de a-l convinge pe vice-inchizitorul Franței, Martin Billori, să-i intenteze un proces. În fapt, Martin Billori a decis ca să-i adreseze o scrisoare ducelui de Burgogne, pentru ca Ioana d'Arc, aflată în custodia lui Ioan de Luxembourg, să fie predată englezilor, apoi autorităților eclesiastice. Luxembourg era nemulțumit că Billori nu a oferit o răscumpărare. Neprimind vești, episcopul de Beauvais a decis să-l vadă personal pe Bedford, și apoi pe ducele de Luxembourg. Răscumpărarea a fost stabilită la 2 000 de livre, urmând ca Regele Angliei să o preia pe prizonieră pentru a o preda autorităților eclesiastice. Schimbul s-a făcut la 24 octombrie 1430, Ioana d'Arc fiind întemnițată în Castelul Crotoy, pe teritoriu englez.

În timpul prizonieratului, Ioana d'Arc a avut viziuni care o făceau să se îndoiască asupra rațiunii faptelor sale, în contextul acuzațiilor de erezie și vrăjitorie, cele mai grave dintre toate incriminările dictate de către Tribunalul

⁷ Xavier-Marie Touchet, *op.cit.*, p. 103-105.

Sfântului Oficiu (Inchiziția), arma juridică a Bisericii Romano-Catolice, care l-a avut ca mentor pe călugărul Ignațiu de Loyola.

Ioana d'Arc a fost inițial anchetată de către juriști de la Universitatea din Paris, care au înaintat cazul tribunalului Inchiziției.

Predarea Ioanei d'Arc către autoritățile eclesiastice era ultima etapă înainte de începutul procesului. Regele Henric VI a trimis acordul său scris episcopului de Beauvais :

„Henri, din grația lui Dumnezeu, rege al Franței și Angliei reglementează că ori de câte ori ar dori Reverendul Părinte întru Domnul, Episcop de Beauvais, ca numita Jeanne să-i fie trimisă de către ofițerii din gardă, pentru a o interoga și a o examina să-i facă procesul, după Dumnezeu, dreptul divin și sfintele canoane”⁸.

La mijlocul lunii decembrie, Ioana a fost transferată la castelul Bouvreuil, la Rouen, potrivit următoarei acuzații: *„o femeie care și-a spus Jeanne Fecioara lăsând îmbrăcămintea femeiască, s-a ridicat împotriva legii divine, lucru abominabil Domnului, mai presus de lege, îmbrăcată și înarmată ca un bărbat”⁹.*

La 9 ianuarie 1431, Pierre Cauchon, conform precizărilor Regelui Henric VI, s-a alăturat dominicanului Jean le Maître, deschizând procesul. Alături de ei, au participat la proces și asesorii Gilles de Duremort, abate de Fécamp, consilier al regelui englez, Nicolas Le Roux, abate de Jumièges, Pierre Miget, preot la Longueville-Giffard, abatele d'Estivet.

Completul de judecată nu avea formulat un cap de acuzare clar, dar respecta fidel ordinul de a o inculpa cu orice preț pe Ioana d'Arc. Primul interogatoriu s-a desfășurat pe parcursul a șase ședințe. După o amânare de o săptămână, timp în care Cauchon s-a sfătuit cu membrii completului la reședința sa, a avut loc un alt interogatoriu, urmat de conturarea concluziilor preliminare (18 -25 martie 1431). Toate aceste fapte s-au desfășurat între 21 februarie-25 martie 1431¹⁰.

La 25 martie 1431, s-a încercat compromiterea Ioanei d'Arc, prin „permisiunea” de a lua parte la Slujba de Paști, cu condiția de a renunța la hainele de bărbat. Ea a refuzat, pentru că nu avea haine feminine, dar gestul a fost interpretat ca un act de erezie, deoarece acuzata a evitat să meargă la slujba religioasă, accentuând acuzația de vrăjitorie. Intre 26-28 martie 1431, asesorul d'Estivet a întocmit rechizitoriul, care conținea 70 de articole. Erau incriminate viziunile, puse pe seama vrăjitoriei, refuzul de a renunța la veșmintele bărbătești s.a. La 14 mai 1431, s-a dat citire actului de acuzare, care avea 12 puncte, elaborat de către juriștii Universității din Paris.

Drept consecință, Ioana d'Arc a fost condamnată la închisoare pe viață, fiind obligată să renege trecutul, faptele, să jure să nu mai poarte niciodată haine bărbătești, în caz contrar urmând a fi condamnată la ardere pe rug. Ea a semnat

⁸ *Ibidem*, p.111.

⁹ *Ibidem*, p.112.

¹⁰ Jacques le Goff, Jean Claude Schmitt, *Dicționar tematic al Evului Mediu Occidental*, Editura Polirom, Iași, 2002, p.741.

declarația de abjurare la 24 mai 1431, preferând să fie sub protecția Bisericii. Dar, după sentință, ea a fost dusă în aceeași temniță, tot sub paza englezilor. A decis, din nou, să se îmbrace în hainele bărbătești, făcând, fără să vrea jocul englezilor, care au considerat că erezia sa era acum indiscutabilă, prin violarea jurămintelor asumate. Ulterior, Ioana d'Arc a retractat ea însăși jurământul, declarând: „*Sunt gata sa mă supun Sfântului Părinte de la Roma (Papa Martin V¹¹). Rog ca pricina mea să-i fie încredințată lui spre judecare. Să mă asculte el ce am de spus*”¹².

Cererea sa de rejudecare a fost respinsă categoric, fapt ce i-a atras condamnarea la pedeapsa capitală. Sentința, văzută ca o consecință a vinovăției sale (inscripționată pe o tăbliță, postată pe un stâlp al eșafodului: "*Ioana, care își zice Fecioara, apostată, vrăjitoare, hulitoare, blestemată, vampiră, slugă a Satanei, schismatică, eretică*") a fost executată la 30 mai 1432, în Piața Veche din Rouen.

*"Ultimele sale cuvinte au fost : Iisuse! Iisuse! Iisuse! Nu sunt nici eretică, nici schismatică. Oh sfinți din rai ! Sfinte Mihail !, Sfântă Ecaterina !, Sfântă Margareta ! Vocile mele erau de la Dumnezeu !Tot ce am făcut a fost din porunca lui Dumnezeu ! Revelațiile mele erau de la Dumnezeu ! Iisuse!... "*¹³

Reabilitarea și sanctificarea Ioanei d'Arc. Regele pe care Ioana d'Arc îl slujise cu credință, tânărul Carol VII nu a întreprins nicio mișcare pentru a încerca salvarea eroinei franceze. Totuși, timp de 25 de ani, până în 1456, la doar trei ani după terminarea războiului, s-a desfășurat un șir de anchete, al căror rezultat final a fost revizuirea procesului. Prima anchetă a început la 15 februarie 1450, fiind inițiată de Carol VII, dar a rămas fără urmări. Cardinalul d'Estouteville, în 1452, pentru a face pe placul Curții Franceze a demarat o altă anchetă, care s-a dovedit și ea ineficientă. În 1455, mama Ioanei d'Arc a cerut deschiderea unei noi anchete. Biserica Romano-Catolică, condusă de către Papa Calixt III (1455-1458) prin noul inchișitor la Franței, Jean Brehal, favorabil cauzei Ioanei d'Arc, a dat verdictul, în sala Palatului Arhiepiscopului Jean Juvenal des Ursins, la 7 iulie 1456, la Reims : "*Afirmăm, rostim și declarăm că zisele procese și sentințe, încărcate în chip vădit de înșelăciune, calomnie, nedreptate, contradicție, eroare de drept și de fapt, au fost, vor fi și sunt nule, fără putere, zadarnice și lipsite de conținut*"¹⁴.

Totuși, reabilitarea a fost limitată. Istoria ulterioară a Franței, puternic influențată de catolicism, vreme de secole, nu a oferit un context favorabil reabilitării totale. Abia la începutul secolului XX, în 1905, în scopul întăririi polului catolic francez, în momentul în care Parlamentul francez dorea să promulge legea separării bisericii de stat, s-a produs beatificarea Ioanei d'Arc, prima treaptă

¹¹ Claudio Rendina, *Papii. Istorie și secrete*, Editura All, București, 2002, p.574-578.

¹² Raymond Oursel, *Istoria în apel. Procesele Ioanei d'Arc*, Editura Științifică, București, 1972, p.123-125; Pierre Champion, *Procès de condamnation de Jeanne d'Arc*, vol. II, Paris, Champion, 1921, p. 311-314.

¹³ Xavier-Marie Touchet, *op.cit.*, p. 359.

¹⁴ Jacques Le Goff, *Jeanne d'Arc...*, p.1041.

pe calea sanctificării. Aceasta a fost decisă de către Vatican abia în anul 1921, de către Papa Benedict XV, când Franța se afla sub puternica influență a dreptei¹⁵. Ioana d'Arc a rămas în conștiința umanității drept eroina care a schimbat sensul războiului de 100 de ani. Exemplul său a contribuit la canalizarea tuturor resurselor anti-engeze, fapt ce a dus la eliberarea întregului teritoriu francez, până în 1453, cu excepția portului Calais (cucerit în 1558).

Concluzii. Cei care au pronunțat sentința au fost influențați unii de iluzia dobândirii unor favoruri, alții au fost mituiți cu sume de bani, alții au fost constrânși de teamă sau pur și simplu din dorința de răzbunare.

Procesul său are numeroase semnificații, precum: - A fost instrumentat ca urmare a unei decizii politice, sub presiunea ocupantului englez, încălcându-se independența judecătorilor; - Instanța judiciară ecleziastică ad-hoc constituită trebuia să respecte indicațiile impuse de englezi, care altfel nu puteau să o judece pe Ioana d'Arc, conform legilor de război; - Englezii au dorit crearea unui exercițiu de imagine, ce viza compromiterea unei eroine care a ridicat, în scurt timp, moralul trupelor franceze, pentru a tranșa soarta războiului în favoarea lor; -Eroina nu a beneficiat de apărare, nici măcar de o încercare de protecție din partea lui Carol VII; - Nu a existat un cap de acuzare concludent; - S-a dorit în permanență defăimarea acuzatei, prin diverse înscenări; - Succesul procesului a fost asigurat prin promovarea expresă în completul de judecată a unor ierarhi vizibil filo-engezi, încălcându-se independența actului juridic.

Acest fals proces bisericesc a fost deschis din ordinul regelui Angliei și condus de un judecător fără jurisdicție și fără competență, un francez vândut englezilor, proces în care normele dreptului au fost violate. Realitatea este deci, că Ioana a fost condamnată de englezi, care suferiseră atâtea înfrângeri umilitoare în urma curajului eroinei franceze, și că, ei s-au folosit de acest simulacru de proces religios, pentru a dovedi astfel că, sfânta, care pornise contra lor mână de voci supranaturale, nu era decât o eretică și o vrăjitoare.

¹⁵ *The New Encyclopaedia Britannica*, vol. VI, Britannica Inc, Chicago, 1996, p. 561; Claudio Rendina, *op.cit.*, p.811-813.